

політика щодо ознайомлення населення з можливістю залучення медіатора, адже зі зростанням попиту на таку процедуру можливо домогтися того, щоб вона стала доступною для кожного українця.

Список використаних джерел:

1. Про медіацію : Закон України від 16 листопада 2021 р. № 1875-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> (дата звернення: 16.01.2022).
2. Рекомендація № R (99) 19 Комітету міністрів Ради Європи державам – членам Ради, які зацікавлені в організації медіації у кримінальних справах : Міжнародний документ від 15 вересня 1999 р. № R(99)19. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> (дата звернення: 16.01.2022).
3. Басиста І.В. Прогалини чинного КПК щодо унормування кримінальних проваджень на підставі угоди. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2013. Випуск 4. С. 297–309.
4. Денисюк П.Д. Медіація в кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2021. Випуск 64. С. 308–312.
5. Смітєнко З.Д. Медіація як кримінально-процесуальна категорія та її застосування в кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2015. № 4. С. 130–139.
6. Кримінальний процесуальний кодекс : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 16.01.2022).
7. Лапкін А.В. Участь прокурора в кримінальному провадженні на підставі угоди про примирення. URL: <http://tlaw.nlu.edu.ua/article/view/62776/58260> (дата звернення: 16.01.2022).
8. Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод : Постанова Вишого спеціалізованого суду від 11 грудня 2015 р. № 13 / Вищий спеціалізований суд. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013740-15#Text> (дата звернення: 16.01.2022).
9. Сіроткіна М.В. Право на компроміс у кримінальному процесі України : теорія і практика : Монографія. Київ : Талком, 2020. 432 с.
10. Іщенко О.М. Медіація в кримінальному процесі: зарубіжний досвід та перспективи України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Вип. 39 (2). С. 126–129.

УДК 343.1

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2021.6.31>

МОСЮК К.В., КАРАСЬОВА О.А.

**ПРАВОВИЙ СТАТУС СУДОВОГО ЕКСПЕРТА-БІОЛОГА
ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ**

**LEGAL STATUS OF A FORENSIC BIOLOGIST
DURING THE PRE-TRIAL INVESTIGATION**

У статті розкритий правовий статус судового експерта-біолога під час досудового розслідування. Доведено, що це сукупність правових елементів, які характеризують місце, роль і компетенцію експерта-біолога в юридичному процесі. Оскільки сліди біологічного походження є вагомими та досить поширеними речовими доказами у кримінальних провадженнях про вбивства, нанесення тяжких

© МОСЮК К.В. – завідувач сектору (Черкаський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України)

© КАРАСЬОВА О.А. – судовий експерт (Черкаський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України)

тілесних ушкоджень, розбійні напади, звалтування, грабежі, викрадення осіб, підробки хутра, злочини проти тварин, а саме браконьєрство та жорстоке поводження тощо, експертизи проводяться певними спеціально підготовленими посадовими особами, в нашому разі – експертами-біологами. Ці суб'єкти мають права та обов'язки, надані законним чином і необхідні для досягнення поставлених перед ними завдань. До правових елементів правового статусу судового експерта-біолога у кримінальному процесі на стадії досудового розслідування віднесено їхні юридичні обов'язки та права, заборонні заходи, коли експерту прямо забороняється вчиняти певні дії, та його юридичну відповідальність за неналежне виконання своїх посадових обов'язків або зловживання ними. Права та обов'язки експерта забезпечують виконання покладених на нього завдань із дотриманням основних принципів, за якими здійснюється судово-експертна діяльність, а саме принципів законності, незалежності, об'єктивності і повноти дослідження. Правовий статус експерта-біолога є гарантією незалежності експерта та правильності його висновку. Організація проведення експертиз та оформлення їх результатів здійснюється у порядку, визначеному Кримінальним процесуальним кодексом України, Цивільним процесуальним кодексом України, Господарським процесуальним кодексом України, Кодексом адміністративного судочинства України, Кодексом України про адміністративні правопорушення, Митним кодексом України, Законами України «Про судову експертизу», «Про виконавче провадження», Інструкцією про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень і Науково-методичними рекомендаціями з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, а також іншими нормативно-правовими актами з питань судової експертизи.

Ключові слова: *заборонні заходи, судова біологічна експертиза, юридичний процес, юридичні обов'язки, юридичні права.*

The article reveals the legal status of a forensic biologist during the pre-trial investigation. It is proved that it is a set of legal elements that characterize the place, role and competence of a biologist in the legal process. Because traces of biological origin are strong and widespread material evidence in criminal proceedings for murder, grievous bodily harm, robbery, rape, robbery, kidnapping, forgery of fur, crimes against animals, namely poaching and cruelty, cruelty specially trained officials, in this case – biologists. These entities have the rights and responsibilities legally provided and necessary to achieve the objectives set before them. The legal elements of the legal status of a forensic biologist in criminal proceedings at the stage of pre-trial investigation include their legal duties and rights, prohibitive measures when the expert is expressly prohibited from performing certain actions, and his legal responsibility for improper performance of his duties, or abuse them. The rights and responsibilities of the expert ensure the performance of the tasks assigned to him in compliance with the basic principles of forensic activity, namely the principles of legality, independence, objectivity and completeness of the study. The legal status of a biologist is a guarantee of the expert's independence and the correctness of his conclusion. The organization of examinations and registration of their results are carried out in the manner prescribed by the Criminal Procedure Code of Ukraine, the Civil Procedure Code of Ukraine, Commercial Procedural Code of Ukraine, Code of Administrative Procedure of Ukraine, Code of Ukraine on Administrative Offenses, Customs Code of Ukraine, Laws of Ukraine "On Forensic Science", "On Enforcement Proceedings", Instruction on appointment and conduct of forensic examinations and expert research and Scientific and methodological recommendations issues of preparation and appointment of forensic examinations and expert examinations, as well as other regulations on forensic examinations.

Key words: *prohibitive measures, forensic biological examination, legal process, legal obligations, legal rights.*

Вступ. Сучасна злочинність в Україні характеризується високим рівнем та несприятливою структурою [1]. 2013–2014 рр. відзначились ескалацією кількісно-якісних вимірів злочинів проти життя та здоров'я особи, а 2015–2019 рр. – подальшою стабілізацією дещо знижених показників [2].

Держава Україна відповідно до положень Основного Закону взяла на себе обов'язок здійснювати захист найвищих соціальних цінностей: життя та здоров'я людини і громадянина [3].

Сліди біологічного походження є доволі поширеними та вагомими речовими доказами у кримінальних провадженнях не тільки про вбивства, нанесення тяжких тілесних ушкоджень, розбійні напади, звалтування, грабежі, а й про інші злочини, які пов'язані з участю в них людини [4].

Одним із найбільш дієвих способів попередити такі злочини є превентивна діяльність та забезпечення незворотності покарання винних у вчиненні. Притягнути до юридичної відповідальності особу, яка підозрюється у скоєнні такого кримінального проступку, можна тільки після проведення судової експертизи спеціально підготовленими посадовими особами, в нашому разі – експертами-біологами.

Постановка завдання. Мета статті полягає в тому, щоб на основі теорії адміністративно-го права, кримінального процесу та чинного законодавства сформулювати правовий статус судового експерта-біолога під час досудового розслідування.

Результати дослідження. Судова експертиза – це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів досудового розслідування чи суду [5]. Експертом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право відповідно до Закону України «Про судову експертизу» на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок із питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань [6].

Відповідно до ст. 75 КПК України, експертиза призначається у тих випадках, коли для вирішення певних питань під час провадження у справі необхідні наукові, технічні або інші спеціальні знання. Під спеціальними знаннями в цьому разі слід розуміти такі знання, якими професійно володіє вузьке коло спеціалістів і які не належать до загальновідомих та загальнодоступних. Іншими словами, предметом дослідження експерта можуть бути будь-які факти та обставини, з'ясування яких потребує поглиблених знань у тій чи іншій сфері науки, техніки, мистецтва або ремесла, досвіду практичної роботи, що відповідають сучасному науковому і практичному рівню [6].

Експерт-біолог як учасник процесуального провадження, наділений процесуальним статусом, який виникає з моменту його залучення у провадження, згідно з чинним законодавством зобов'язаний: заявити самовідвід за наявності передбачених законодавством обставин; прийняти до виконання доручену йому експертизу; особисто провести повне дослідження, дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок на поставлені питання, а в разі необхідності роз'яснити його. Експерт-біолог зобов'язаний провести дослідження безпосередньо, тобто повинен провести експертизу особисто, без залучення інших осіб. Якщо виникає необхідність залучення інших спеціалістів для проведення певного дослідження, то експерт повинен повідомити особу, яка призначила експертизу, або керівника експертної установи про це, оскільки він не має права нормативно здійснювати ці процесуальні дії особисто; забезпечити збереження об'єкта експертизи. Якщо дослідження пов'язане з повним або частковим знищенням об'єкта експертизи або зміною його властивостей, експерт повинен одержати на це дозвіл від органу (особи), який (яка) призначив (призначила) експертизу (залучив (залучила) експерта); не розголошувати без дозволу органу (особи), який (яка) призначив (призначила) експертизу (залучив (залучила) експерта), відомості, що стали йому відомі у зв'язку з виконанням обов'язків, або не повідомляти будь-кому, крім органу (особи), який (яка) призначив (призначила) експертизу (залучив (залучила) експерта), чи суду про процес проведення експертизи та її результати. У разі винесення ухвали суду про припинення проведення експертизи експерт зобов'язаний негайно повернути матеріали справи та інші документи, що використовувалися для проведення експертизи [6; 7].

Під час виконання цих обов'язків експерт-біолог має право ознайомлюватися з матеріалами справи, які стосуються предмета експертизи. Експерт-біолог має право знайомитися з тими матеріалами кримінального провадження, які мають стосунок до предмета експертизи. Обсяг матеріалів експерт визначає самостійно. Слідчий суддя чи суд зобов'язані надати для ознайомлення на вимогу експерта матеріали кримінального провадження, які мають стосунок до предмета дослідження у тому обсязі, який визначить сам експерт. Водночас експерт-біолог не має права аналізувати матеріали провадження, збирати докази, вибирати, що йому досліджувати, і самостійно вибирати вихідні дані для проведення дослідження; заявляти клопотання про надання додаткових матеріалів і зразків та вчинення інших дій, пов'язаних із проведенням експертизи; з

дозволу органу, який призначив експертизу, залучив експерта, бути присутнім під час проведення процесуальних, виконавчих дій та ставити питання учасникам процесу, що стосуються предмета чи об'єкта експертизи, проводити окремі дослідження у їх присутності; указувати у висновку експерта на факти, виявлені під час проведення експертизи, які мають значення для справи, але стосовно яких йому не були поставлені питання, та на обставини, що сприяли (могли сприяти) вининню правопорушення [6; 7].

Крім того, експерт-біолог має право вказати зі своєї ініціативи на ті обставини, які мають значення для справи і про які йому не були поставлені питання, але у разі дотримання таких вимог: якщо ці обставини виявлені на підставі використання своїх спеціальних пізнань і не виходять за межі компетенції експерта; якщо вони виявлені під час експертного дослідження і впливають з нього; якщо вони мають значення для обставин, встановлених експертом під час свого дослідження, і безпосередньо з ними пов'язані, тобто розкривають, доповнюють, уточнюють обставини, що становлять предмет цієї експертизи. Більше того, експерт має право самостійно, на підставі свого досвіду і знань, виходячи із процесу і результатів проведених досліджень, вказати на ці обставини в наданому ним висновку, у разі незгоди з іншими членами експертної комісії надати окремий висновок. Якщо під час проведення комісійної судової експертизи (двома і більше судовими експертами) судові експерти дійшли згоди, вони підписують спільний висновок. Якщо судові експерти не дійшли згоди, складається кілька висновків відповідно до позицій судових експертів. Експерт має право: викладати письмово відповіді на питання, які ставляться йому під час надання роз'яснень чи показань; оскаржувати в установленому законодавством порядку дії та рішення органу (особи), який (яка) призначив (призначила) експертизу (залучив (залучила) експерта), що порушують права експерта або порядок проведення експертизи; на забезпечення безпеки за наявності відповідних підстав; одержувати винагороду за проведення експертизи та відповідно до законодавства компенсацію (відшкодування) витрат за виконану роботу та витрат, пов'язаних із викликом для надання роз'яснень чи показань, у разі, якщо це не є його службовим обов'язком. Експерт може відмовитися від проведення експертизи, якщо наданих йому матеріалів недостатньо для виконання покладених на нього обов'язків, а додаткові матеріали не надані, або якщо поставлені питання виходять за межі його спеціальних знань. Повідомлення про відмову повинно бути вмотивованим [8].

Невід'ємним елементом правового статусу експерта-біолога є заборонні заходи. Зокрема, йому забороняється: проводити експертизу без письмової вказівки керівника (заступника керівника) експертної установи, керівника структурного підрозділу; передурочати проведення експертизи іншій особі; самостійно збирати матеріали, які підлягають дослідженню, а також вибирати вихідні дані для проведення експертизи, якщо вони відображені в наданих йому матеріалах неоднозначно; вирішувати питання, які виходять за межі спеціальних знань експерта-біолога та з'ясування питань права; вступати у не передбачені порядком проведення експертизи контакти з особами, якщо такі особи прямо чи опосередковано зацікавлені в результатах експертизи; зберігати матеріали справ та об'єкти експертних досліджень поза службовим приміщенням [9].

Судовий експерт-біолог несе юридичну відповідальність за неналежне виконання своїх посадових обов'язків або зловживання ними. Відповідно до ст. 14 Закону України «Про судову експертизу», судовий експерт на підставах і в порядку, передбачених законодавством, може бути притягнутий до дисциплінарної, матеріальної, адміністративної чи кримінальної відповідальності. За надання завідомо неправдивого висновку, за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків, а також за розголошення даних, що стали йому відомі під час проведення експертизи, експерт несе кримінальну відповідальність згідно з чинним законодавством. За злісне ухилення від явки до органів досудового розслідування або суду експерт несе адміністративну відповідальність згідно з чинним законодавством. За допущені порушення під час проведення експертизи, що не тягнуть за собою кримінальної чи адміністративної відповідальності, експерт може бути притягнутий до дисциплінарної відповідальності згідно з чинним законодавством. У разі завдання своїми діями майнової шкоди під час проведення експертизи експерт несе матеріальну відповідальність згідно з чинним законодавством [5].

Висновки. Правовий статус судового експерта-біолога під час досудового розслідування кримінального провадження – це сукупність правових елементів які характеризують місце, роль і компетенцію експерта-біолога в юридичному процесі. До правових елементів правового статусу судового експерта-біолога в кримінальному процесі на стадії досудового розслідування відносяться юридичні обов'язки та права, заборонні заходи та його юридична відповідальність за неналежне виконання своїх посадових обов'язків або зловживання ними.

Список використаних джерел:

1. Старко О. Злочини проти життя та здоров'я особи: кількісно-якісні показники за 2013–2019 рр. *Історико-правовий часопис*. 2020.
2. Бесчастний В. Криміналогічний аналіз стану злочинності в Україні. *Підприємство, господарство і право Кримінологія*. 2017. № 1.
3. Шум С.С. Стан насильницької злочинності в Україні. *Право та державне управління*. 2021. № 1. С. 116–124.
4. Особливості збирання у досудовому провадженні біологічних слідів людини / Я. В. Фурман, В. В. Юсупов, Л. Т. Котляренко, Р. С. Дмитрук. Київ: Національна академія внутрішніх справ, 2016.
5. Про судову експертизу. Закон України. *Голос України офіційне видання* від 21.04.1994.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України. *Голос України офіційне видання* від 19.05.2012. № 90–91.
7. Науково-практичний коментар нового Кримінального процесуального кодексу України. Харків / А. Гетьман та ін. : Право, Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» Національна академія правових наук України, 2012. 681 с.
8. Про внесення змін до Інструкції про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах. Наказ Міністерство Юстиції України від 07. -9.2015. № 1659/5. Законодавство України. 2019.
9. Інструкція з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України. Затверджено Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 17.07.2017 № 591. Верховна Рада України. 2019.

УДК 343.102:343.132

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2021.6.32>

САКОВСЬКИЙ А.А., МИРОВСЬКА А.В.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

PROBLEMATIC ISSUES OF LEGAL REGULATION OF SECRET INVESTIGATIVE (SEARCH) ACTIONS

На підставі сучасних тенденцій розвитку та удосконалення методів і способів боротьби зі злочинністю, завдяки стрімкому науковому та технічному прогресу упродовж останніх років спостерігається виокремлення одного із найбільш ефективних інструментів розкриття та розслідування кримінальних правопорушень – інституту негласних слідчих (розшукових) дій, фундаментом якого виступає налагоджена процедура проведення та організації діяльності уповноважених на це суб'єктів.

У статті досліджено проблеми правового врегулювання процесуального та організаційного забезпечення порядку проведення негласних слідчих (розшукових) дій у контексті забезпечення прав і свобод людини. Здійснено аналіз чинного законодавства та літературних джерел із метою актуалізації проблем правового регулювання негласних слідчих (розшукових) дій.

У межах дослідження визначена сутність негласних слідчих (розшукових) дій; з'ясовані особливості їх проведення, зміст яких полягає в тому, що відомо-

© САКОВСЬКИЙ А.А. – доктор юридичних наук, доцент, директор навчально-наукового інституту № 2 (Національна академія внутрішніх справ)

© МИРОВСЬКА А.В. – кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри криміналістики та судової медицини (Національна академія внутрішніх справ)